

УДК 354.008.85(477):616.896

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-64>

Віктор ШОСТАК

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри культурології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0000-0002-4837-9633

Ольга МОСКВИЧ

кандидат філософських наук, доцент, завідувач кафедри культурології, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025

ORCID: 0000-0001-6964-7863

Бібліографічний опис статті: Шостак, В., Москвич, О. (2025). «Культура», «культурна політика», «культурний простір» в контексті управлінської моделі України. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 465–470, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-64>

**«КУЛЬТУРА», «КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА», «КУЛЬТУРНИЙ ПРОСТІР»
В КОНТЕКСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ МОДЕЛІ УКРАЇНИ**

Європейський вибір розвитку українського суспільства передбачає усвідомлення принципів і стандартів ефективної культурної політики, прийнятих цивілізованим світом. Час вимагає переосмислення термінів «культура», «культурна політика», «культурний простір» і їх використання для створення ефективної управлінської моделі України.

Метою статті є аналіз понятійно-категоріальних та історико-хронологічних особливостей розуміння і розмежування зазначених термінів в контексті модернізаційних перетворень в Україні. В роботі були використані науково-теоретичний підхід до дослідження вказаних термінів, метод аналізу і синтезу. Реалізація поставленої мети відбувається через вирішення наступних завдань: 1) розкриття сутності і поняття культури як багатопланового соціального феномену універсальної дії 2) дослідження «культурного простору» як процесу безбар'єрного обміну культурними цінностями, надбаннями та унікальностями певних соціальних груп між собою 3) визначення особливостей культурної політики як сформованої концепції державного управління, спрямованої на забезпечення культурно-інформаційної стабільності держави і відтворення культурних цінностей.

Наукова новизна. У статті розглянуто сукупність характеристик і відмінностей нормативного, понятійного та термінологічного інструментарію в контексті ефективних соціокультурних перетворень в Україні..

Як **висновок** у статті наголошується, що культура і культурна політика можуть розглядатися як єдине ціннісно-смісловне явище, що має громадянський та етнічний сенси. Громадянським визначається поєднаність національних культурних аспектів із демократично-правовою політикою держави, етнічним – збереження культурної пам'яті на певних територіях. В сучасних умовах перед теоретиками культури, громадянами і управліннями різних рівнів очевидною є необхідність осмислення ключових особливостей розуміння понять «культура», «культурна політика», «культурний простір». Це можливо крізь призму стратегічності, пропорційності, субсидіарності та безперервного співробітництва.

Ключові слова: культура, культурна політика, культурний простір, управління, цінності, культурна спадщина.

Viktor SHOSTAK

PhD in History, Associate Professor at the Department of Cultural Studies, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-4837-9633

Olha MOSKVYCH

PhD in Philosophy, Associate Professor at the Department of Cultural Studies, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0001-6964-7863

To cite this article: Shostak, V., Moskvych, O. (2025). Kylytra, Kylytrna polituka, Kylytrnuui prostir v konteksti upravlynskoï modeli Ykraiinu. ["Culture", "Cultural Policy", "Cultural Space" in the Context of Ukraine's Governance Model]. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 465–470, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2025-1-64>

“CULTURE”, “CULTURAL POLICY”, “CULTURAL SPACE” IN THE CONTEXT OF UKRAINE’S GOVERNANCE MODEL

The European approach to developing Ukrainian society emphasizes the importance of understanding the principles and standards of effective cultural policy recognized by the civilized world. The current era requires us to reevaluate the concepts of “culture”, “cultural policy”, and “cultural space”, as well as their role in shaping an effective governance model for Ukraine.

*The **purpose** of this article is to analyze the conceptual, categorical, and historical aspects of understanding and distinguishing key terms within the context of modernization processes in Ukraine. The methodology of the research includes a scientific-theoretical approach to studying the terms mentioned above, along with methods of analysis and synthesis. To achieve this goal, the article will address the following **objectives**: 1) unveiling the essence and concept of culture as a multifaceted social phenomenon with universal influence; 2) examining the idea of “cultural space” as a process that facilitates the barrier-free exchange of cultural values, achievements, and unique elements among various social groups; 3) identifying the characteristics of cultural policy as a structured concept of state governance that aims to ensure the cultural and informational stability of the country while preserving its cultural values.*

***Scientific Novelty.** This article explores the set of characteristics and distinctions in normative, conceptual, and terminological frameworks in the context of effective socio-cultural transformations in Ukraine.*

***Conclusion.** The article emphasizes that culture and cultural policy can be viewed as a unified value-semantic phenomenon with both civic and ethnic meanings. The civic aspect refers to the integration of national cultural elements with the state's democratic-legal policies, while the ethnic aspect relates to the preservation of cultural memory within specific territories. Under modern conditions, theorists of culture, citizens, and managers at various levels increasingly recognize the need to comprehend the key features of the terms “culture”, “cultural policy”, “cultural space”. This is achievable through the lens of strategic thinking, proportionality, subsidiarity, and continuous collaboration*

***Key words:** culture, cultural policy, cultural space, governance, values, cultural heritage.*

Актуальність теми. Національна ідентичність та культурна спорідненість лежать в основі взаємодії державних структур з громадянським суспільством. Втрата цілісності культурного простору України передувала втратам українських територій. Відсутність дієвого інструментарію ефективної культурної політики у великій мірі пов'язане з відсутністю розуміння сутності і значення культури як такої. Як наслідок урядові і регіональні політичні групи не змогли виробити і запровадити ефективних механізмів формування цілісного культурного простору України. Тому вивчення і аналіз співвідношення термінів «культура», «культурна політика», «культурний простір» є надзвичайно актуальними в сучасних умовах російсько-української війни і в майбутніх координатах післявоєнного розвитку нашої держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основним термінам і поняттям при аналізі соціокультурних явищ завжди приділяли увагу значна кількість українських дослідників. Так, наприклад, відомий науковець І. Хлебосолов наголошує, що культура є багатопла-

новим соціальним феноменом універсальної дії (Хлебосолов, 2017, с. 23). Авторитетний філософ і досвідчений управлінець В. Чернець досліджує складну взаємодію державних установ і їхній вплив на культурну політику через взаємодію соціальних інститутів і культурних цінностей (Чернець, 2012, с. 5). О. Олійник вважає феномен культурного простору міждисциплінарною проблемою, відзначає його залежність від кордонних обмежень. На її думку, глобалізація та інформатизація суспільства є скоріше проблемою, аніж перевагою сучасного «культурного простору» (Олійник, 2019, с. 174). О. Гриценко переконаний, що глобалізація є чинником «диверсифікованого сприйняття» вітчизняного культурного простору, а теоретичні уявлення про побут, звичаєвість та архаїзацію сфери культури в Україні страждають через недосконалу культурну політику (Гриценко, 2019, с. 63). До значущих наукових праць щодо проблем культурної політики та культурного простору сучасної України варто віднести дослідження О. Степанової, яка визначає концептуальні засади розвитку та становлення вітчизняного культурного простору

(Степанова, 2017, с. 195). І.Костюк дослідила основні переваги побутування та ретрансляції соціальних міфів, а також визначила основні небезпеки такого побутування, особливо актуальні в контексті російсько-української війни (Костюк, 2022, с. 9).

Мета статті – дослідити особливості термінів «культура», «культурна політика», «культурний простір» в контексті сучасних соціокультурних процесів.

Виклад основного матеріалу. Термін «культура» у науково-теоретичному просторі України визначається як сукупність ціннісно-ідеальних наративів, що мають історично-соціальне та духовне підґрунтя. І. Хлебосолов відносить до культурного простору (культури) «концептуалізовані культурні потреби суспільства», що інтегруються відповідно до політичних та глобалізаційних вимог (умов). Крім того, автор розглядає культуру як системоутворюючий чинник політичного, соціально-економічного та між-народно-правового існування конкретної держави (Хлебосолов, 2017, с. 43–45).

В. Чернець відзначає онтологічну поєднаність термінів «культура» та «держава». Похідною від даної кооперації є формування (створення) національної культурної політики. Остання – феномен законодавчого нормування соціально-етнічних, соціально-політичних та політико-економічних пере-творень держави (Чернець, 2012, с. 3).

Культурну політику може бути визначено як сукупність владно-урядових, законодавчих, нормативних та інституційних наративів, що застосовуються державою для нормування історико-культурних, духовно-експонатних, національно-ідентичних надбань тощо. І. Хлебосолов вважає культурну політику відповіддю на певну соціокультурну ситуацію, респондентією щодо культурно-мистецьких тенденцій сьогодення в руслі сучасності. Продовженням даної думки є позиція О. Гриценка, котрий пропонує розуміти під культурною політикою масив загальнонаціональних та регіональних засобів (методів) охорони культурно-історичної спадщини певної етнічної групи, нерухомих надбань культурного простору на окресленій (визначеній) території (Гриценко, 2019, с. 73).

Очевидно, що культурна політика це не тільки вертикальне (імперативне) управління вітчизняними історичними надбаннями органами

влади (інституціями) та актами законодавства (результатами нормотворення). В сучасному світі одним із форматорів культурної політики в умовах світової демократизації та гуманізації виступає громадянське суспільство. Вітчизняна наукова думка визначає підсегментом терміну «культура» поняття «соціальний діалог», який може відбуватися лише в просторі культури.

Культурний простір можна визначити як наслідок «людської інтеракції» – когнітивно-ретроспективного впливу соціуму (населення, громади) на певну територію із урахуванням історичних закономірностей існування певної культурно-етнічної групи. Дана група, в свою чергу, трансформує «культуру» як статичну константу власне у «культурний простір» – набір ідеалів, символів, термінів та образів, сформованих у «броунівському комунікативно-корелятивному русі» – себто енергетично-духовному обміні певних соціальних груп між собою.

Обмін поглядами, звичаями та ідеологічно-історичним досвідом призводить до часткового «стирання» культурної унікальності «окремих культурних суб'єктів» (Олійник, 2019, с. 172). Можна погодитися з тим, що «культурний простір» поняття індивідуалізоване, найчастіше закріплене за конкретним «культурним суб'єктом» громадою, соціальною групою, історичною територією. Разом з тим феномен «культурного простору» саме у без-бар'єрному обміні культурними цінностями, надбаннями та унікальностями. Саме транскордонність міжнародного культурного співробітництва – основа його урізноманітненого розвитку (позиція Міжнародної організації культурного розмаїття – International Cultural Diversity Organization – ICDO). Відтак, вищевизначена теоретична позиція підлягає критичному сприйняттю та спонукає до проведення подальших фахових досліджень у цій сфері.

Опосередковане визначення понять «культурна політика» та «культурний простір» міститься у дослідницькій роботі В. Панченка (Панченко, 2014, с. 168). Досліджуючи проблеми включення України до єдиного інформаційного та культурного простору, автор запропонував розглядати культурну політику як комплекс державно-політичних (нормативних, фінансових, суспільних, цифрових) програм, метою котрих є менеджмент-управління культурною, музейною, науково-освітньою та релі-

гійною сферами. Окрему увагу приділено «цифровізації» культурної політики та культурного простору крізь призму запровадження онлайн арт-менеджменту, інформаційно-цивілізаційної глобалізації, накопичення культурно-цифрового контенту (онлайн-екскурсії музеями, туристичні гайди із застосуванням Інтернет-простору, просування національного туристичного продукту на міжнародний (світовий) ринок шляхом публікації даних на культурних сайтах ЄС (приміром, HOTREC – Hotels, Restaurants and Cafes in Europe або EARTH – European Alliance for Tourism and Hospitality).

Подібний погляд заслуговує на увагу. По-перше, Міністерство цифрової трансформації України (Мінцифра) має достатньо ресурсу та потенціалу задля розвитку Е-туризму. По-друге, туристична галузь, як складник економіко-культурного зростання України, потребує розвитку, котрий може бути забезпечено лише шляхом інвестування та бюджетування – відтак, актуальності набуває встановлення двосторонніх культурних зв'язків із країнами-членами ЄС.

Тенденції розуміння «культурної політики», «культурного простору» та власне «культури» було розглянуто О. Гриценком (Гриценко, 2019, с. 17–19). Його дослідження доводять, що «культурна політика» як самоврядна константа – сформована концепція державного управління сферою духовно-історичних надбань, що увиразнена в законодавстві України та спрямована на забезпечення культурно-інформаційної стабільності держави.

Дослідження Національного інституту стратегічних досліджень щодо культурної галузі України (здійснене одразу після прийняття Закону України «Про культуру») відзначило проблему «нецілісності культурного простору» (Національний інститут стратегічних досліджень, 2011). До інших проблем культурного регулювання НІСД відніс державно-регулятивний (патерналістський) підхід, неврахування аспектів розвитку культури як рушія соціально-економічного розвитку України та диверсифікацію ролі громадянського суспільства у формуванні міждержавної, загальнонаціональної та місцевої політики.

О. Степанова визначає концептуальні засади розвитку та становлення вітчизняного культурного простору. Дослідниця переконана, що

терміни «культурна політика», «культурний простір» та «культура» мають єдиний підтекст генерації, співвідносячись як зміст («культурна політика» та «культурний простір») та форма (власне «культура» як завершене національно-духовне феноменологічне явище). Ієрархічно, культура як складова національного життєустрою визначає аспекти міжнародного статусу держави, її політичного, економічного та соціально-релігійного сприйняття у міжнародній спільноті. Термін «політична нація», запропонований у роботі, якраз виходить із наявного корелятивного зв'язку між культурною та політичною константами незалежної України та означає набуття українським етносом «культурно-політичних навичок» як результату опанування загальнокультурної (світової та внутрішньонаціональної) конотації (Степанова, 2017, с. 91).

Культура – комплексний історично-регулюючий інструментарій, застосування котрого має не лише галузевий, але й соціально-політичний підтекст життя нації. Культуру України варто визначати політико-соціальним та економічним контекстом, феноменологія котрого розкривається крізь призму державного регулювання (управління) національного культурного простору – себто формуванням «культурної політики» як системоутворюючого елемента національної «системи історичної духовності».

Одним із ключових питань проблематично-дефінітивного та перспективно-продовженого «культурного», «культурно-просторового» та «культурно-політичного» ототожнення дійсності в Україні є неготовність соціуму до трансформацій сьогодення. У процесі дослідження культурно-просторової феноменології, Р. Недзельський виокремив шість субскладових «національного культурного простору»: церковну (релігійно-інституційний), державну (урядово-владний), меценатську (схвалення поетико-літературної та музичної творчості шляхом економічного утримання митця), підприємницьку (створення «культурного продукту» під замовлення), комерційну (спрямований на забезпечення культурно-ринкових та ринково-економічних відносин шляхом задоволення попиту потенційного споживача) та самозабезпечувальну (реалізація культури через громадські організації, спілки, соці-

альні інституції, творчі організації) (Недзельський, 2019, с. 73). Власне, культурна свідомість у значній мірі це результат вираженої державної політики в культурній галузі.

В умовах російсько-української війни значний вплив на культурну свідомість мають соціальні міфи. Ірина Костюк вважає, що під соціальним міфом ми розуміємо те повідомлення, яке транслюється як істинне за допомогою панівного в певному суспільстві дискурсу. Саме соціальні міфи мають здатність формувати типи мислення і норми поведінки, що вкрай важливо для тоталітарних суспільств, які хочуть забезпечити всеохопний і постійний контроль за громадянами. Проблематику соціальної міфології важливо вивчати в контексті повернення окупованих росією територій, на яких запроваджуються культурні механізми тоталітарної ідеології (Костюк, 2022, с. 12).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ефективне втілення культурологічно-практичного інструментарію культурної політики можливе лише в контексті формування та реалізації смисложиттєвих потреб людини

через взаємодію держави і громадянського суспільства. В нових умовах розвитку світу вони вимагають поряд з традиційними підходами використання інноваційних рішень і багатофакторного аналізу. Особливо значимими нові стратегії є для України, яка повинна зберегти культурну пам'ять, ідентичність і усвідомити своє місце у цивілізаційному розвитку людства. Культура і культурна політика можуть розглядатися як єдине ціннісно-смісловне явище, що має громадянський та етнічний сенси.

В майбутньому найбільш перспективними напрямками дослідження і аналізу є подальше комплексне вивчення особливостей термінів «культура», «культурна політика», «культурний простір» в контексті сучасних світових соціокультурних процесів і нових викликів перед українським суспільством, що виникли в результаті російської агресії. Видається перспективним аналіз можливостей поєднання комерційної і соціально важливої компоненти в розвитку креативних індустрій та модернізаційних перетворень у тери-торіальних громадах в умовах децентралізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гриценко О. Культурний простір і національна культура : теоретичне осмислення та практичне формування. Київ, Інститут культурології НАМ України, 2019. 256 с.
2. Національний інститут стратегічних досліджень (НІСД). Особливості сучасного організаційного та законодавчого забезпечення менеджменту культурної галузі в Україні : аналітична записка. НІСД, 2011. Режим доступу: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniyrozvitok/osoblivosti-suchasnogo-organizatsiyного-ta-zakonodavchого>
3. Недзельський Р. Розвиток національного культурного простору в умовах трансформаційних змін сучасності. Мистецтвознавчі записки, 2019. № 35. С. 71–78.
4. Олійник О. Культурний простір, комунікація, місто : співвідношення понять. Теорія та історія культури, 2019. № 20. С. 169–177.
5. Панченко В. Методи включення України до єдиного інформаційного та культурного простору. Модернізаційні процеси державного та муніципального управління (Матеріали МНПК), 2014. № 2. С. 168–169.
6. Паюк С. Соціальний діалог як інструмент взаємодії громадянського суспільства і держави. Національна служба посередництва і примирення, 2019. Режим доступу : <https://nspp.gov.ua/home/struktura-nspp-8/struktura-nspp-12/10556-sotsialnyi-dialoh-iak-instrument-vzaiemodii-hromadianskoho-suspilstva-i-derzhavy>
7. Степанова, О. Концептуальні засади розвитку і становлення національного культурного простору України : монографія. НПУ Драгоманова : Київ, 2017. 416 с.
8. Хлебосолов І. Теоретико-методологічні засади державного регулювання національного культурного простору. Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури, 2017. С. 22–30.
9. Хлебосолов І. Формування культурного простору України в умовах незалежності. Мистецтвознавчі записки, 2017. № 32. С. 41–50.
10. Чернець В. Держава і культура : онтологічний аспект. Вісник ДАКККиМ, 2012. № 4. 3–7.
11. Костюк І. Засади формування соціального міфу: переваги та небезпеки в контексті російсько-української війни 2022 . Культурологічна думка. Том 24 № 2 (2023). Режим доступу: <https://www.culturology.academy/zasadi-formuvannya-socialnogo-mifu-perevagi-ta-nebezpeki-v-konteksti-rosijsko-ukrainskoi-vijni-2022.html>

REFERENCES:

1. Hrytsenko, O. (2019) Cultural Space and National Culture: Theoretical Comprehension and Practical Formation. Kyiv: Institute of Cultural Studies of the National Academy of Arts of Ukraine. [in Ukrainian].
2. National Institute for Strategic Studies (NISS) (2011). Features of Modern Organizational and Legislative Support for the Management of the Cultural Sector in Ukraine: Analytical Note. NISS. Retrieved from: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniyrozvitok/osoblivosti-suchasnogo-organizatsiynogo-ta-zakonodavchogo> [in Ukrainian].
3. Nedzelskyi, R. (2019) Development of the National Cultural Space in the Context of Transformational Changes of Modernity. *Mystetstvoznachchi Zapysky*, 35, 71–78. [in Ukrainian].
4. Oliinyk, O. (2019) Cultural Space, Communication, City: Correlation of Concepts. *Teoriia ta istoriia kultury*, 20, 169–177. [in Ukrainian].
5. Panchenko, V. (2014) Methods of Integrating Ukraine into the Unified Information and Cultural Space. *Modernizatsiini protsesy derzhavnoho ta munitsypalnoho upravlinnia* (Proceedings of the International Scientific and Practical Conference), 2, 168–169. [in Ukrainian].
6. Paiuk, S. (2019) Social Dialogue as a Tool for Interaction Between Civil Society and the State. *Natsionalna sluzhba poserednytstva i prymyrennia*. Retrieved from: <https://nspp.gov.ua/home/struktura-nspp-8/struktura-nspp-12/10556-sotsialnyi-dialoh-iak-instrument-vzaiemodii-hromadianskoho-suspilstva-i-derzhavy> [in Ukrainian].
7. Stepanova, O. (2017) Conceptual Foundations for the Development and Formation of the National Cultural Space of Ukraine: Monograph. Kyiv: NPU Dragomanov. [in Ukrainian].
8. Khlebosolov, I. (2017) Theoretical and Methodological Foundations of State Regulation of the National Cultural Space. *Aktualni problemy istorii, teorii ta praktyky khudozhnoi kultury*. pp. 22–30. [in Ukrainian].
9. Khlebosolov, I. (2017) Formation of Ukraine's Cultural Space in the Conditions of Independence. *Mystetstvoznachchi zapysky*, 32, 41–50. [in Ukrainian].
10. Chernets V. (2012) State and culture: an ontological aspect. *Visnyk DAKKKiM*. № 4. 3–7. [in Ukrainian].
11. Kostiuk I. (2023) Principles of social myth formation: advantages and dangers in the context of the Russian-Ukrainian war 2022. *Kulturolohichna dumka*. Vol. 24. No. 2. Retrieved from: <https://www.culturology.academy/zasadi-formuvannya-socialnogo-mifu-perevagi-ta-nebezpeki-v-konteksti-rosijsko-ukrainskoi-vijni-2022.html>. [in Ukrainian].